

Unga vuxnas tandvård och ekonomi offrades för vinstintresset

Argumenten när den avgiftsfria tandvården för unga upp till 23 år avskaffades hänger inte ihop med skälen till att reformen infördes från början.

Unga vuxna har inte längre tillgång till avgiftsfri tandvård upp till 23 års ålder. Regeringen Kristersson sänkte åldersgränsen till 19 år vilket gör att unga börjar betala för sin tandvård fyra år tidigare. Detta har konsekvenser för både plånbok och långsiktig tandhälsa.

Folktandvården och de privata tandläkarna

Tandvård från 20 års ålder omfattas av det som kallas statligt tandvårdsstöd och tandvården bedrivs då av både offentliga och privata utförare. Tandvårdsmarknaden är alltså konkurrensutsatt. Det råder fri etableringsrätt och fri prissättning, trots att staten står för en del av kostnaderna.

Den offentligt drivna tandvården kallas Folktandvården och är en del i regionernas uppdrag. De privata utförarna uppgår till ungefär 1 750 företag, som har en stigande marknadsandel på över 70 procent.¹

¹ Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård (SOU 2024:7)

INNEHÅLLET I KORTHET

- Avgiftsfri tandvård för åldersgruppen 19–23 år **infördes** för att stötta unga vuxnas ekonomi samt för att uppnå långsiktigt bättre tandhälsa.
- Avgiftsfri tandvård för åldersgruppen 19 – 23 år **avskaffades** av två helt andra skäl: för att prioritera en annan patientgrupp och för att öka marknaden för vinstdrivande tandläkare.
- 500 000 unga vuxna som blev av med avgiftsfri tandvård förlorar i storleksordningen 1000 kronor var, pengar som i de flesta fall hade kunnat konsumeras och komma ut i ekonomin.
- Det har inte gjorts någon utvärdering av effekterna på längre sikt, och vilka samhälls- och folkhälsoekonomiska effekter avgiftsfri tandvård kunde få.
- Tandvården är den vårdsektor där privata företag har högst lönsamhet, vilket även ger mindre seriösa aktörer incitament att verka inom sektorn.
- Behandlingar hos privata tandläkare finansieras delvis med skattepengar, men det tar genomgående ut ett högre pris än den offentligt drivna Folktandvården.

Prisreglering och fri prissättning

För barn och unga upp till 19 år är tandvården avgiftsfri och marknaden är prisreglerad, det vill säga det offentliga bestämmer priset. Även i den så kallade tiotandvården, vilket är namnet på regeringen Kristerssons tandvårdsreform för äldre över 67 år, råder prisreglering.

Inom tandvården för vuxna i åldrarna 20 till 66 år råder fri prissättning, men den statliga ersättningen baseras på ett referenspris som fastställs årligen av Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, TLV.

Statligt tandvårdsstöd från 20 till 66 år

Patienter skyddas mot höga kostnader genom det statliga tandvårdsstödet som består av två delar, ett tandvårdsbidrag och ett högkostnadsskydd.

Tandvårdsbidrag

Det allmänna tandvårdsbidraget kan användas till undersökningar, förebyggande behandlingar och all annan tandvård som ger rätt till statligt tandvårdsstöd. Normalt är det 300 kronor per år, men för åldrarna 19 – 23 år samt för 66-åringar är bidraget 600 kronor. Det finns också ett särskilt tandvårdsbidrag för patienter med vissa sjukdomar eller funktionsnedsättningar, som innebär en risk för försämrad tandhälsa. Det särskilda tandvårdsbidraget är på 1 000 kronor per halvår.

Högkostnadsskydd

När det så kallade referenspriset överstiger 3 000 kronor under en 12-månadersperiod betalar staten en del av kostnaden. Såväl Folk tandvården som de privata tandläkarna är dock fria att sätta andra priser än referenspriset.

TABELL 1

Högkostnadsskyddet för tandvård

Summa referenspris per tolv månadersperiod

Referenspris	Vem betalar?
Upp till 3 000 kronor	Patienten betalar hela kostnaden.
3 001 – 15 000 kronor	Patienten betalar 50 procent. Försäkringskassan betalar 50 procent.
Över 15 000 kronor	Patienten betalar 15 procent. Försäkringskassan betalar 85 procent.

Källa: Försäkringskassan

Särskild tandvårdsersättning för 67 år och äldre

För patienter över 67 år är marknaden prisreglerad och vårdgivarna får inte ta ett högre pris än referenspriset. Patienten betalar 10 procent av

detta, eller av vårdgivarpriset om det är lägre. Systemet kallas tiotandvård och följande ingår:

- behandlingar vid sjukdom, smärta och tandlossning,
- lagning av hål i tänder,
- tandkronor, broar och implantat (de främre tio tänderna i övre och nedre käke).

Det är alltså den tredje punkten som inte ingår för alla tänder.

Argumenten för att införa avgiftsfri tandvård för unga vuxna

Barn och ungdomar har rätt till avgiftsfri tandvård, medan vuxna betalar en stor del av kostnaden själva, se tabell 1. Under åren 2017–2019 höjdes successivt åldersgränsen så att unga upp till 23 år fick avgiftsfri tandvård. Argumenten för reformen var i huvudsak två:

- Ungas ekonomi, och
- långsiktigt förebyggande tandhälsa.

Svensk tandvård bygger, till skillnad från sjukvård, på att den enskilde betalar en stor del ur egen ficka. Det gör att det krävs en egen försörjning för att få hjälp med tänderna. I takt med att det tar längre tid att etablera sig på arbetsmarknaden och att få en fast inkomst finns det därför en logik i att låta tandvården vara avgiftsfri högre upp i åldrarna.

Det andra skälet var en ambition att förebygga dålig tandhälsa på äldre dar. Fler tandläkarbesök i ung ålder bidrar till bättre tandhälsa och minskar risken för framtida besvär.

Argumenten för att avskaffa avgiftsfri tandvård för unga

Sedan 1 januari 2025 är åldersgränsen för avgiftsfri tandvård återigen sänkt till 19 år. Regeringen Kristersson motiverade sitt förslag om dyrare tandvård för unga med två argument:

- Eftersom unga generellt har bättre tandhälsa innebär avgiftsfri tandvård för denna grupp ett avsteg från principen om **vård efter behov**, samt
- att ta bort avgiftsfri tandvård för unga skulle **öka efterfrågan hos privata** tandläkare.

I det första argumentet bortser regeringen från reformens syfte. Resonemanget om vård efter behov haltar dessutom betänkligt eftersom behovsprincipen strängt taget inte gäller inom tandvård för vuxna. Det råder fri prissättning och det är fullt tillåtet för privata tandläkare att säga nej till patienter, oavsett behov.

Däremot är det sant att det finns andra grupper som har ett större behov av tandvård än unga vuxna. Att använda det som ett argument mot en reform som hade två helt andra syften blir dock märkligt.

När förslaget om att ta bort den avgiftsfria tandvården mellan 19 och 23 år var ute på remiss saknade Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) underlag för att tillstyrka förändringen.²

” Vi anser att det behövs mer empirisk evidens kring de långsiktiga effekterna av avgiftsfri tandvård på såväl individers tandhälsa som kontakt med tandvården för att det ska vara möjligt att tillstyrka förslaget.

INSPEKTIONEN FÖR SOCIALFÖRSÄKRINGEN (ISF)

Regeringens andra argument är att marknaden för tandvård med fri prissättning kommer att öka med nästan 500 000 personer.³

Genom dyrare tandvård för unga skulle alltså den privata tandvården få tillgång till fler patienter för vilka de själva får bestämma priset.

DÄRFÖR ÄR VÄLFÄRDEN VIKTIG FÖR LO

I Sverige är vård, skola och omsorg politiskt styrda och gemensamt finansierade. Det är smart och rättvist. Både enskilda individer och hela samhället gynnas av en välfärd är av hög kvalitet till alla, anpassat efter individens behov.

LO följer utveckling inom vård, skola och omsorg varje år i rapporten [Välfärdsgapet](#).

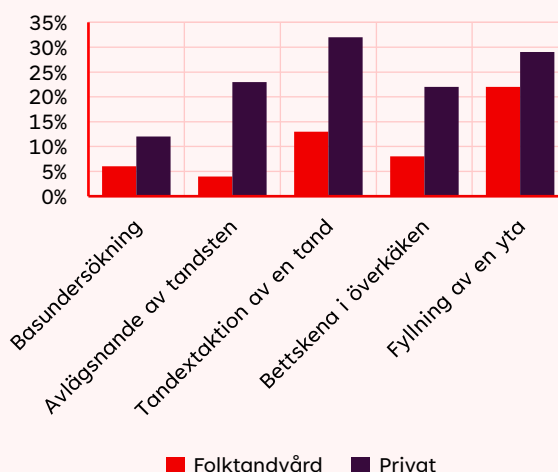
Tandvårdsmarknaden med fri prissättning

I regeringens utredning om subventionerad tandvård för äldre, Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård (SOU 2024:70), finns ett långt avsnitt om tandvårdsmarknaden med fri prissättning.⁴ I en rad exempel visar utredningen hur privata aktörer genomgående tar ut högre priser än Folktandvården.

DIAGRAM 1

Prisavvikelse mellan vårdgivarpris och referenspris inom statligt tandvårdsstöd

Genomsnitt, procent

Källa: Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård (SOU 2024:70)

² Remissyttrande, [När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa \(SOU 2020:8\)](#), ISF

³ [Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård \(Proposition 2023/2024:158\)](#)

⁴ [Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård \(SOU 2024:7\)](#)

Utan prisreglering och utökade kontroller är det mycket riskfyllt att utöka denna del av tandvårsmarknaden.

I utredningen konstateras också att tandvården är den vårdsektor där privata företag har högst lönsamhet, vilket även ger mindre seriösa aktörer incitament att verka inom sektorn. Ett av syftena med att avskaffa den avgiftsfria tandvården för åldrarna 19 – 23 år var trots det att öka kundunderlaget till denna marknad.

Konsekvenser för ungas ekonomi

Enligt regeringens egen proposition berör reformen med avskaffad avgiftsfri tandvård ca 500 000 personer. Enligt den tidigare utredningen besökte 80 procent av dessa tandvården under en treårsperiod.⁵ Den genomsnittliga kostnaden för unga vuxna innan den avgiftsfria tandvården togs bort beräknades i 2023 års kostnadsläge till 900 kronor per besök. Notera dock att kostnaden sprids ojämnt över gruppen

Avskaffad avgiftsfri tandvård för unga vuxna nämns ofta nämns som en förutsättning för att finansiera regeringens reform med så kallade tiotandvård för äldre över 67 år. Det är ett svagt argument eftersom den reformen kostade nära 10 gånger så mycket som staten sparade på åldersgruppen 19 – 23 år. Mycket talar istället för att ungas ekonomi offrades för att åtminstone delvis kompensera den privata tandläkarmarknaden för inkomstbortfallet som prisreglering av tandvård för äldre skulle komma att innebära.

Konsekvenser för folkhälsa

Som Inspektionen för Socialförsäkringen (ISF) konstaterade saknas utvärdering av de långsiktiga effekterna av att unga vuxna upp till 23 år har tillgång till avgiftsfri tandvård. ISF konstaterar dock att besöksfrekvensen sjunker signifikant när unga vuxna går från avgiftsfri tandvård till tandvård där

de betalar en del av kostnaden själva och resten finansieras med statligt tandvårdsstöd.⁶ ISF konstaterar också att åldrarna 19 – 23 år utgör en period i livet med stora förändringar i många unga vuxnas boende och ekonomiska situation, och därmed också levnads- och matvanor. Det kan i sin tur påverka tandhälsan, samt individers benägenhet och ekonomiska förutsättningar för att besöka tandvården.

Läs mer

Inspektionen för socialförsäkringen, ISF (2021), [Remissyttrande till När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa](#)

LO (2023), [Trygga välfärden – LOs program för en jämlik välfärd](#)

Prop 2023/24:158 (2024), [Ändrad åldersgräns för avgiftsfri tandvård](#)

SOU 2020:8 (2020), [När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa](#)

SOU 2024:7 (2024), [Tiotandvård – ett förstärkt högkostnadsskydd för tandvård](#)

FAKTA

LOs ståndpunkter

- Tandvården ska steg för steg integreras i hälso- och sjukvården.
- Avgiftsfri tandvård för åldersgruppen 19 – 23 år ska återinföras.
- Hela befolkningen ska omfattas av ett förstärkt högkostnadsskydd.
- Patienter ska prioriteras efter behov.
- En ökad offentlig subventionsgrad får inte rinna i väg i ökade vinstmarginaler, eller till fusk och kriminella företag.
- Vinstdrivande vårdgivare i kombination med fri prissättning utgör ett grundläggande problem.
- Hela systemet med vinstdrivande vårdgivare inom tandvården behöver ses över.

⁵ [När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa \(SOU 2020:8\)](#)

⁶ Remissyttrande, [När behovet får styra – ett tandvårdssystem för en mer jämlik tandhälsa \(SOU 2020:8\)](#), ISF